

Pastva koní – výživa a parazity.

Prirodzeným a najlepším krmivom pre kone je pastva. Spája príjem kvalitného krmiva s dostatkom pohybu. Najmä dostatok kvalitnej vlákniny z dobrej pastvy a kvalitné seno musí byť vždy základom výživy koní. Pre odchov žriebät je pastva ideálna nielen pre rozvoj pohybového, obehového a dýchacieho aparátu, ale i vzhľadom etologickým prejavom a väzbám. Pastva koní má mnoho úskalí a jedným z nich je existencia rady parazitov.

Makro- a mikroprvky

Údržba pastviny je záležitosťou základnej agrotechniky a pravidelného prihnojovania. Aspoň vápnenie by malo byť samozrejmosťou. Táto starostlivosť o pastviny bráni ich degenerácii a podstatne zlepšuje množstvo a využiteľnosť živín zelenej hmoty. Obsah vápnika v pôdach sa dá celkom ľahko odhadnúť podľa geologického podložia a spektra bylín v poraste, alebo je potrebné venovať prostriedky do rozboru zelenej hmoty alebo do zistenia obsahu živín v pôde. S mikroprvkami je to zložitejšie, ale je známe, že železa je v našich pôdach prevažne dostatok, naopak medi prevažne nedostatok a jej využiteľnosť pre rastliny znižuje vápnenie. Zinok a mangán sú zvyčajne v strednom obsahu, ani tu nie je jednoznačná využiteľnosť rastlinami. V praxi to znamená, že je nutné ich doplnenie v krmných zmesiach. Veľmi nedostatkový je v našich podmienkach obsah jódu. Obsah selénu v pôdach a rastlinách je možno označiť za mizivý a pritom má pre kone mimoriadne veľkú dôležitosť. Príjem beta-karoténu z kvalitnej zelenej hmoty je dostatočný pre fyziologickú potrebu i pre vytvorenie zásob vitamínu A v pečeni na časť zimného obdobia. Obsah beta-karoténu v sene je vplyvom slnečného svetla nízky a behom skladovania rýchlo klesá. Biochemické súvislosti D vitamínu sú zložité, jeho dve formy nie sú zárukou naplnenia záchovej potreby dospelých koní a už vôbec nie vo vysokej tréningovej záťaži, alebo dokonca rastúcich žriebät. Kvalita a dostatok objemových krmív má zásadný vplyv na činnosť mikroflóry hrubého a slepého čreva. O väčšine hydrofilných vitamínov odborná literatúra prevažne uvádza, že nie sú zaznamenané zdravotné komplikácie z nedostatku B-vitamínov, biotínu, kyseliny listovej. Napriek tomu sa úspešne aplikuje biotín a zinok pri problémoch s kopytnou hmotou, doplňuje sa meď, železo, vitamín B12 a kyselina listová v počiatočnom tréningu, kedy potrebujeme, aby kôň adaptujúci sa na intenzívny tréning mal dostatočnú kapacitu prenosu kyslíka.

Pozor na jedovaté rastliny

Pre kone by pastviny mali obsahovať kostravu červenú a trstovitú, mätonoh trváci a mnohokvetý, hrebienku obyčajnú, psinček tenký a lipnicu lúčnu. Z ďatelovín je na pastvine vhodná ďatelina plazivá, ľadenec a vičenec, z ostatných bylín je na pastvinách častý a prijateľný rebríček obyčajný, púpava lekárska, skorocel kopijovitý, bedrovník veľký a krvavec veľký. K hodnoteniu lúk a pastvín patrí vždy výpočet jedovatých rastlín. Opatrnosti nikdy nie je dosť, jedovaté rastliny kone ohrozujú i na prechádzkach v lese a v parkoch. Literatúra uvádza napríklad i toxicitu plodov buku. Kôra, nezrelé plody a mladé listy dubu môžu spôsobovať koliky. Pre kone je veľmi nebezpečnou burinou vysoko toxický starček, jeho toxicita sa neznižuje sušením ani senážovaním. Toxín starčeka pôsobí na pečňový parenchým, kone po jeho požití trpia chronickými pečňovými problémami, pri požití väčšieho množstva hynú. Starčekov je viac druhov, na pastvinách je najčastejší starček Jakubov. Všetky sú typické žltými až oranžovými kvetmi. Starček sa dobre rozmnožuje, je ho nutné likvidovať pred kvetom pomocou selektívnych herbicídov pri väčšom výskyte, v menšom množstve sa dajú vytrhávať jednotlivé rastliny. K ďalším nebezpečným rastlinám patrí rozpuk jedovatý, jeho toxicita sa sušením tiež neznižuje. Jeho toxín napáda CNS, spôsobuje dýchacie a srdcové kŕče. Je to rastlina vlhkého stanovišťa. Vo

vyšších polohách, najmä v Jeseníkoch a Beskydách sa vyskytuje prilbica. Prilbica modrá je pravdepodobne rastlina s najvyššou toxicitou v ČR. Prilbica spôsobuje koliky a ochrnutie dýchania. Z ďalších rastlín je to bolehlav škrvritý, ľubovník bodkovaný, ľuľkovec zlomocný, blen čierny, bažanky, náprstníky, krkoška, locika jedovatá, orličník obyčajný, praslička močiarna, jesienka obyčajná, konvalinka voňavá. Za zmienku stoja tiež stromy a kry, najmä tis červený. Toxická je celá rastlina s výnimkou plodov, ich dužina má veľmi príjemnú, ľahko nakyslú chuť. Tvrdé semeno v nich je opäť netoxické. Ďalšími sú krušpán a zemolez. Pre kone je nebezpečný štedrec ovisnutý so žltými kvetmi pripomínajúcimi agát, ktorý je tiež jedovatý.

Starostlivosť o pastviny

Pastviny a lúky sa zakladajú so špeciálnymi zmesami podľa typu pôd a prostredia. Využívanie pastevných priestorov je väčšinou viac závislé na veľkosti plôch a početných stavoch koní. Pokiaľ to dostatočná kapacita pastvín dovoľuje, žriebätá a kojace kobyly mali mať k dispozícii porast vo fenofáze rastu až do počiatku kvetu, dospelé kone a kone do strednej intenzity práce porast starší, skôr v štádiu kvetnom až neskoršom. Lúky a pastviny by mali mať výnos 0,5-1 t/ha v sušine. Neoddeliteľnou súčasťou pastviny je kvalitné napájacie zariadenie, prístrešky alebo stromy poskytujúce tieň. Pokiaľ predpokladáme alebo bol zistený výskyt parazitov, je potrebné smykovať pastviny alebo prejsť ľahkými smykmi a bránami. Narušenie trusu koní aspoň z časti obmedzí vývoj cudzopasníkov, pri menšom stave koní je ideálne trus odpratať. Doporučuje sa striedavá pastva s dobytkom či ovcami. Likvidácia krovín, sekanie nedopaskov a vysušovanie vlhkých miest by mali byť na pastvine samozrejmi a pravidelnými činnosťami. Najlepšie je oddeliť pastvu pre chovné kobyly so žriebätami od ostatných starších koní, aby neboli mladé kone príliš vystavené larvám parazitov. Jednoročné kone by sa mali tiež pásť oddelene. Väčšinou býva zvykom robiť odčervenie na doporučenie veterinárneho lekára. Menej často na základe koprologického vyšetrenia a len veľmi vzácne sa robí vyšetrenie trusu po liečebnom zákroku k overeniu jeho účinnosti.

Antiparazitická starostlivosť

Pastva koní má ďalšie úskalía. Jedným z nich je existencia parazitov. Pretože sa v prírodnom prostredí po mnoho miliónov rokov vyvíjali spolu s bylinožravcami, sú ich adaptačné mechanizmy veľmi účinné. Dokážu závažne poškodiť zdravie koní. Napriek tomu veľa chovateľov svoju starostlivosť obmedzí na preventívne podanie antiparazitika, ak ešte vynechajú veterinárneho lekára, vzniká výhodná úspora. Výhodná hlavne pre rozvoj parazitov. Prvým krokom komplexnej antiparazitárnej starostlivosti je zistenie výskytu parazitov a závažnosti invázie. Potom nasleduje kvalifikovaný liečebný zásah a po ňom opäť vyšetrenie. Parazitom prihrávame nepravidelným odčervovaním, nedodržiavaním dávok a nekvalifikovaným výberom antiparazitík. U väčšiny parazitov je treba počítať s postupným vývojom rezistencie. Doporučené zásady, ktoré môžu predísť vzniku rezistencie alebo aspoň jej nástup oddialiť, spočívajú v dodržiavaní plánu dehelmintizácie, tj. neodčervovať častejšie, než je potrebné, vyhnúť sa poddávkovaniu liečiva, striedať podľa možnosti antihelmintiká s rôznym mechanizmom účinku, dodržiavať opatrenia pri presunoch zvierat a pravidelne monitorovať účinnosť antihelmintík. Táto skutočnosť jednoznačne znamená, že účinná terapia, ktorej základnou zásadou je koprologická diagnostika, patrí do kompetencie kvalifikovaného odborníka – veterinárneho lekára.

Veľké strongylidy sú považované za jedny z najzávažnejších cudzopasníkov. Dospelí sajú krv a sú príčinou chudokrvnosti, slabosti, hnačiek a poškodenia črevnej sliznice.

Larvy Strongylus vulgaris cestujú v krvnom obehú cez srdce a pľúca. Poškodzujú výstelku ciev, vytvárajú krvné zrazeniny a drobné výdute. Nakoniec z črevných ciev

penikajú do podslizničia, kde dospievajú. Pri zvýšenom výskyte lariev môže dôjsť až k prasknutiu stenšených veľkých tepien, čo znamená vnútorné krvácanie a pravdepodobný úhyn. Uvoľnené zrazeniny môžu spôsobovať upchatie ciev s následkom ťažkých kolík. Larvy *Strongylus equinus* migrujú cez pečeň, pankreas a dutinu brušnú. Larvy *Strongylus edentatus* migrujú v organizme koňa najprv do pečene, ďalej do slabín a sú naliezané v bránici, po šiestich týždňoch penikajú do pankreasu a potom do hrubého čreva.

Ďalšie závažné parazity sú malé strongylidy, druhovo pestrá skupina parazitov, nazývaná tiež hlístice. Larvy intenzívne dráždia až porušujú sliznicu čreva, pri veľkom množstve lariev môže dôjsť k jeho pretrhnutiu. Prejavom sú hnačky, koliky a znižovanie hladiny bielkovín vedie k úbytku na hmotnosti.

Pásomnica *Anoplocephala perfoliata* k svojmu vývoju potrebuje medzihostiteľa, ktoré sú pôdne roztoče, ktoré vajíčka pásomnic (môžu prečkať až 9 mesiacov) požerú s trusom koní. V tele roztoča, ktorý je v prostredí pastviny celkom prirodzenou súčasťou ekosystému, sa vyvinie za 1-4 mesiace invázne štádium (cysticerkoid - uzlík). Kone príjmu spolu s pastevným porastom roztoče a behom 6-8 týždňov pásomnica v slepom čreve dospeje a začne produkovať vajíčka. Dospelí jedinci sa živia črevným obsahom. Do prostredia vylučujú toxíny, narušujú peristaltiku a môže dochádzať k plynovým kolikám, vznikajú vrede a jazvy.

Strečky, mohutné muchy s charakteristickým zvukom letu kladú vajíčka v júni a v júli v poludňajších hodinách, pretože k letu potrebujú vysoké teploty. Všeobecne je jedným z dôvodov rozšírenia strečkov zásadné zanedbávanie zdravotnej starostlivosti o voľne žijúcu zver. I keď správne načasovanie a dodržanie jednoduchšej metodiky neznamená väčší problém, považuje väčšina poľovníckych združení náklady na monitoring parazitov a preliečenie zveri za neúmerne vysoké a zbytočne vynaložené. Ak je v okolí pastevných areálov väčšia populácia voľne žijúcej zveri, musí chovateľ na podávanie antiparazitík dbať skutočne zodpovedne.

Kone najviac ohrozuje skupina žalúdočných strečkov. Ich vývoj začína olíznutím vajíčka (***Gasterophilus intestinalis*** a ***G. hemorrhoidalis***) alebo samostatným pohybom lariev z nozdier a pyskov. Vyliahnuté larvy druhu ***G. inermis*** sa zavrátajú do kože a podkožím sa dostanú do ústnej dutiny. ***G. pecorum*** kladie vajíčka na porast, k invázii dochádza ich požitím. Larvy sa usadzujú a vyvíjajú ponajviac v žalúdku a behom svojho vývoja spôsobujú hlboké poranenia sliznice. Z tela odchádzajú trusom nasledujúci rok v jarnom období, vytvárajú kukly, po vyliahnutí sa pária a opäť nalietať na hostiteľa.

Vo vlhkom prostredí sú kone ojedinele ohrozené **motolicou (*Dicrocoelium dendriticum*)**, ale nie sú jej typickým hlavným hostiteľom.

Najvýznamnejšie parazity koní

U koní na pastve sa môžeme stretnúť s radou parazitov. Medzi najvýznamnejšie z hľadiska zdravotného i ekonomického patria hlístice tráviaceho traktu - malé a veľké strongylidy. Tiež pásomnice koní, najmä druh *Anoplocephalata perfoliata*, naberá na význame. Kone môžu byť pri pastve tiež infikované žalúdočnými strečkami a v súčasnosti sú známe aj prípady napadnutia koní strečkami podkožnými (vyššie menované parazity sú súčasťou prehľadu o pastevných parazitózach). Ako obťažujúci hmyz na pastvine sa uplatňujú zástupcovia krv cicajúceho dvojkrídlového hmyzu, ktorí u citlivejších jedincov môžu vyvolať alergické reakcie, málokedy sú však veterinárnym problémom.